

खंड 13 वा

आदि प्रभुचे पराक्रमी कुल ।	तत्पुत्रांची सुकीर्ती उज्जल ॥	
भरतेशाचे जगजेतेपण ।	बाहूबलीचे आत्म-समर्पण ॥	
तीन विभूती एक अहिंसा ।	जैन जितेंद्रिय धर्म प्रशांसा ॥	1
धर्म अहिंसा स्वयं मारि ना ।	मारिति त्याला मारु देइना ॥	
प्रतिकारकता आत्म्याचा गुण ।	सत्यधर्म तो आत्मसमर्थन ॥	
आत्मसमर्थन सहीष्णुता ती ।	आत्मसमर्थन ती रणनीती ॥	
रणनीतीमधि युद्ध संभवे ।	आणि हत्या घडे स्वभावे ॥	2
जिथे रणांगण तिथेच हिंसा ।	तिथे कोटला धर्म अहिंसा ॥	
गमेल कोणा अवघड कोडे ॥	धर्मात्म्याना मार्ग सापडे ॥	3
धर्म मारिना धर्म मरेना ।	मरेल त्याना नको हाणेना ॥	
नश्वर तनु ही उदया जायची ।	जिवा जिवाची होळि व्हायची ॥	
होळीमधले किती अग्निकण ।	अग्निकणाला हवेच इंधन ॥	
इंधन हाणजे जगांत जडता ।	मी न जगी जड म्हणे जाणता ॥	
जिवा जिवातिल जाणिव आत्मा ।	जीव व्हायचा जगि परमात्मा ॥	4
जगांत भांडण जिथे तिथे कां ।	कुणि धर्मात्मा घेईल शंका ॥	
शंकित मानस अहंकृती ती ।	जीव जडाची कुसंगती ती ॥	
कुसंगतीने जीव नासतो ।	आणि जडाच्या अंकित होतो ॥	
हीच जिवाची पराधीनता ।	तिथें पाहिजे निजात्मसत्ता ॥	5

या खंडात मागील 12 खंडात मांडल्या गेलेल्या कथांचा व त्या अनुषंगाने जैनधर्माच्या तत्वांचा विचार उजळणीरूपाने मांडला आहे. हा समारोप आहे. अदिगीतेच्या महन मंगल विचारांनी प्रमुदित झालेल्या मनाला या खंडातून समग्र दर्शन घडविले आहे.

आदिप्रभूंच्या पराक्रमी, आत्मजयी, प्रसन्न, ऐश्वर्यवान जीवनाची
गाथा कितीही गायली तरी सारे स्वर, ताल, छंद अपुरे पडतील.
त्यांच्या सुपुत्रांचे आदर्श भावजीवन व कार्य यामुळेही चेतनेला नवा
आशय प्राप्त होईल. भरताचा पराक्रम, बाहूबलीचा त्याग आणि आदि
जिनांची जितेंद्रियता या तिघांचा मनोहर विलास यात सांपडतो. या
तीन्ही विभूतींनी आचरलेली अहिंसा, सत्य, व जितेंद्रियता यामुळे
त्यांची जीवने आदर्श बनली आहेत.

अहिंसा धर्म स्वतः हिंसा करायला सांगत नाही, स्वतः हिंसा
करीत नाही, आणि इतरांना करू देत नाही. विकारांना साक्षीरूप
राहून तेजस्वी प्रतिकार करणे हा आत्म्याचाच धर्म आहे. कारण त्यात
आत्माच वंदनीय आहे. आत्म्याप्रती आत्म्याचेच समर्पण आहे. सर्व
भेदभावांना तिलांजली देऊन परमात्म्याच्या रूपाशी एकरूप होणे
हीच आत्म्याची स्वभावसिद्ध अवस्था आहे. प्रतिकाराचे सामर्थ्य
म्हणजेही आत्मोपलब्धी. प्रतिकाराचे सामर्थ्यही आत्म्यातून येते.
जडातून येत नाही. जड तर स्पष्टतःच उदासीन आहे. त्या जड
पदार्थांना कशातच रस नाही. ते आहेत एवढेच. खरी रणनीती देखील
तीच जिथे आत्म्याला समर्थन मिळते. इतर रणनीतीचा पराभव होतो.

आ

आ

भरतभूमिचा धर्म अनादी ।

जीवजडाचे हो रणकंदन ।

गुण आत्म्याचा सदा जागतोद्य ।

ते पुण्यात्मे धर्म वीर नर ।

परी नांदते जगरगी जडबुद्धी ॥

सदाविजयि हो आत्म्याचा गुण ॥

जिवाजिवाना जागवीत तो ॥

जगदगुरुचे ते तिर्थकर ॥

महावीर प्रभु प्रताप बाणा । पुष्यमार्ग नित दावि जिवाना ॥
उरे पुण्य जगि सरे पाप ते । धर्मात्म्याची कीर्ति गाजते ॥ 7

सत्य अहिंसा शस्त्र दुधारी । दुर्बलतेची तया शिसारी ॥
धर्म तिथे जय तिथेच वैभव । सत्य साहिना कधी पराभव ॥ 8

पुण्यात्म्यांना इथे कष्ट कां । धर्मात्म्यांना इथे कष्ट कां ॥
जगी पुण्यधन धर्मात्म्याची । कठिण कसोटी सदैव साची ॥
कष्टाविण ना मिळे कुणा फळ । दुःख भोगुनी मरतिल दुर्बल ॥
चिरंजीव पद बलवंताना । प्रपंचात सुख वृथा वल्गना ॥ 9

सुख आत्म्याचे सदा अमूर्तिक । दृश्य जगी ना मिळवयाचे सुख ॥
दुःख भोगिता धर्म घडी तरि । अणि गाठिंशी पुण्य पडो तरि ।
हाणुनि महात्मा जगी जन्म घे । आणि वर्ततो स्वधर्म योगे ॥ 10

आत्मसत्तेला सोडून इतर नाश्वंत सत्तेसाठी जी भांडण
आहेत ती केवळ दाहक व नाशक आहेत. कारण
आत्मसत्तेची जाणीव तेथे असत नाही. म्हणून भांडणे आहेत. अहिंसा,
सत्य अशा भांडणापासून अनेक योजने दूर असतात.
अहिंसा म्हणजे प्रेमाचे विराट अस्तित्व. सदाचार हे अहिंसेचे
भावंड. हे दोन्हीही आत्मप्रेरित असतात. म्हणुनच मागील खंडातून
आदिप्रभूचे, श्री भरतेशांचे व श्री बाहूबलीचे जीवनदर्शन घडविण्यात
रणांगणाची जी ओढ मानवात दिसते ती ओढ खऱ्या अर्थाने
आत्म्याने आत्म्यावर मिळवावयाची ओढ आहे. सिद्धत्व प्राप्त करुन
धेण्याची ओढ आहे. स्वतः जितेंद्रिय होण्याचे ते आकर्षण आहे. जिथे
असे नसेल त्या रणांगणात हिंसा होईलच तिथे धर्म नसेल यतो धर्मः
ततो जयः असे म्हटले जाते. पण खरा प्राप्त होणे म्हणजेच जय.
दुसऱ्यावर मिळविलेला जय हा विनाशी, क्षणिक असतो. व त्यामुळे
होणाहा आनंद ही कलुषित असतो.

धर्म मारीत नाही व स्वतःही कधी मरत नाही. तो तर तारकच आसतो. ज्यांची उत्पत्ती आहे. त्यांचा नाशही आहे. अवस्थांतरे होणे हा प्रकृतीधर्म आहे. आणि त्या अवस्थांतरातही शाश्वत द्रव्यपणा कायम राहातो. जीवचा जडाशी संयोग झाला, सहवास घडला, त्या जडाशी अल्पशी प्रीती झाली तरी जीवाचे जडाशी नाते नाही, याचा अनुभव नेंहमी येत राहातो. जर जीवाचे जडाशी कांहीच संबंध नाहीत, तर मग जीवाच्या मागे ही दुःखाची टोचणी कां लागून आहे. कां जीव नारकिय दुःख भोगतो. कां त्याला पशूसारखे जीवन जगावे लागते.

याचे उत्तर प्रभूंनीच दिलेले आहे. जीव-जडाची कुसंगती हे त्याचे उत्तर. अग्नीची संगती लोखंडाने केली तर घणाचे धाव घ्यावेच लागतात. जडाशी माझे नाते आहे असा त्याचा भ्रम, त्याचा मिथ्या भाव, त्याला पराधीन करतो. व सारी दुःखे पराधीनतेतूनच येतात. ते जाणून घ्यायला आत्मसत्तेची जाण निर्माण व्हायला हवी.

सत्तेसाठी जगांत भांडण ।   आणि हरपती तिथें आत्मगुण ।।
 आत्मगुणाची जाणिव जेथे ।   धर्म अहिंसा सदैव तेथे ।।   6

धर्म अहिंसा सदाचार तो ।	कधि सत्याला सोडूनि नसतो ।।
जवंर होति ना सदाचारि जन ।	तंवर जगामधे नित रणकंदन ।।
तिथे आदिप्रभू भरत बाहूबलि ।	कथा तयांची विक्रमशाली ।।
राम लक्ष्मण तिथेच सीता ।	हनुमंताची विक्रम गाथा ।।
रावण गेला राम कथा ती ।	अजूनि गाजते इथे भारती ।।
कुरुक्षेत्रि या पांडव लढले ।	महाभारतहि इथेच घडले ।।
भरतभूमिचा धर्म अनादी ।	परी नांदते जगी जडबुद्धी ।।
जीवजडाची ही रणकंदन ।	सदाविजयि हो आत्म्याचा गुण ।।
गुण आत्म्याचा सदा जागतो ।	जिवाजिवाना जागवीत तो ।।
ते पुण्यात्में धर्म वीर नर ।	जगद्गुरुसे ते तीर्थकर ।।

महावीर प्रभु प्रताप बाणा ।	पुष्यमार्ग नित दावि जिवाना ॥	
उरे पुण्य जगि सरे पाप ते ।	धर्मात्म्याची किर्ति गाजते ॥	7
सत्य अहिंसा शस्त्र दुधारी ।	दुर्बलतेची तया शिसारी ॥	
धर्म तिथे जय तिथेच वैभव ।	सत्य साहिना कधी पराभव ॥	8
पुण्यात्म्यांना इथे कष्ट कां ।	धर्मात्म्यांना इथे कष्ट कां ॥	
जगी पुण्यधन धर्मात्म्याची ।	कठिण कसोटी सदैव साची ॥	
कष्टाविण ना मिळे कुणा फळ ।	दुःख भोगुनी मरतिल दुर्बल ॥	
चिरंजीव पद बलवंताना ।	प्रपंचात सुख वृथर वल्गना ॥	9
सुख आत्म्याचे सदा अमूर्तिक ।	दृश्य जगी ना मिळावयाचे सुख ॥	
दुःख भोगिता धर्म घडो तरि ।	आणि गाढिंशी पुण्य पडो तरि ।	
हाणुनि महात्मा जगी जन्म घे ।	आणि वर्ततो स्वधर्म योगे ॥	10

आत्मसत्तेला सोडून इतर नाशवंत सत्तेसाठी जी भांडण
आहेत ती केवळ दाहक व नाशक आहेत. कारण
आत्मसत्तेची जाणीव तेथे असत नाही. म्हणून भांडणे आहेत. अहिंसा,
सत्य अशा भांडणापासून अनेक योजने दूर असतात.
अहिंसा म्हणजे प्रेमाचे विराट अस्तित्व. सदाचार हे अहिंसेचे
भावंड हे दोन्हीही आत्मप्रेरित असतात. म्हणूनच मागील खंडातून
आदिप्रभूचे, श्री भरतेशांचे व श्री बाहूबलीचे जीवनदर्शन घडविण्यात
आले. श्रीराम व सीतामातेचीही कथा थोडक्यांत सांगितली आहे.
रावणाची लंका व रावण इतक्या वर्षानी अदयापिही जळत / जाळत
आहे. रामाची कथा हजारोवर्षे लोकमानसाला विविध रुपाने प्रेरणा
देत आहे. कुरुक्षेत्रही भारत भूमीतच आहे. त्याही ठिकाणी महाभारत
घडले. त्यातूनही भारतीय संत-ऋषींनी सांगितलेली अविनाशी तत्त्वे
सांगण्यात आली. जीव-जीडाच्या भांडणात नेहमी चेतनाच विजयी
होते, हा शाश्वत सिद्धान्त आहे. आत्म्याची अनंत शक्ती जीवात्म्यांना

वारंवार जागृत करुन योग्य असा उद्वाराचा मार्ग सांगत आहे.
यातूनच तीर्थकर, वीर पुरुष, ऋषीन्मुनी यांचा उदय होत आला आहे.

शेवटी भगवान महावीरांची पुण्यगाथा सांगितली आहे. भारतभूचे भाग्य पुण्यमय करणारी, चेतनेला नवीन उजाळ देणारी, धर्मात्म्याची कीर्ती वाढविणारी ती गाथा आहे. आत्मिक दौर्बल्य दुर करुन शूरांची अहिंसा सांगणारी त्यांची वाणी आहे. सामान्यांच्या जीवनात मांगल्य, श्रद्धा, प्रेम आणि उत्साह आणण्याचे प्रभू महावीरांचे कार्य आजही अद्वितीय वाटावे असेच आहे.

आदर्शाचा पाठपुरावा करताना नीतीमूल्यासाठी प्राणपणाने झगडा देतांना नेतृत्वाला संकटे भोगावीच लागतात. त्यांना व त्यांच्या नीती मूल्यांची समाज परीक्षा घेतो. पण जे आत्मजयी, बलवान असतात त्या संघर्षात ते विजयी होतात.

प्रपंचातील सौख्याचा पक्ष घेणाऱ्यांचा पराभव होतो, असत्य हिंसा याचा स्वीकार करणारा पराभूत होतो. कारण आत्म्याचे सुख हे अविनाशी असते. प्रभूच्या प्रकाशाने ते सुख उजळून निघालेले असता त्या सुखाचा स्वाद घेतल्याशिवाय त्याची अवीट गोडी कळणार नाही. केवळ शास्त्राच्या वाचनाने, गुरुंच्या आशिर्वादाने सुखाची गोडी कळणार नाही. स्वानुभवानेच ती माधुरी कळेल. त्याचा अनुभव जीवात्म्याला यावा यासाठीच महात्मे जन्माला येतात व आपल्या स्वधर्माच्या तेजाने धर्म प्रवर्तन करतात.

तिथे दुःख की सौख्य न ठावे ।	सुख दुःखामधि धर्म आठवे ॥
पाप पंकि ना रुते कदापि ।	पुण्यवंत ना हाणवि कदापि ॥
पापपुण्य हे गुण देहाचे ।	देहि विदेही मला व्हायचे ॥
आत्मगुणाची ओळख पटते ।	जगि कर्माचे बंधन तुटते ॥
बंधन सरता विमुक्त आत्मा ।	जीव व्हायचा जगि परमात्मा ॥

11

जीव आणि जग जगद् विलासी ।   प्रीती गमे का परमात्म्यासी ॥

जग आत्म्याची प्रयोगशाळा । जगावयाचा जगिं कंटाळा ।।
तिथे नसे सुख कशास जगणे । आत्मस्वरूपी सदैव स्थिरणे ।। 12

अस्थिर जीवनि रेंगाळति जन । मरण चुकेना आणि दुःख पण ।।
दुःख सराया हवीच शांती । जगीं सत्य शिव सुंदरता ती ।। 13

जिथे सत्य शिव सुंदरता ना । कुटुनि शांति मग मिळे जिवाना ।।
जिथे न शांती तिथे अराजक । ज्ञान ना दर्शन चरित्र सम्यक ।।
जीव होइना जैन जितेंद्रिय । म्हणुनि भोगि ना निज सुख अक्षय ।।
तोवरि चाले विश्व राहाटी । सदा सुखी तो प्रभु परमेष्ठी ।। 14

ऊस तोडिला ऊस गाळिला । सुरस तयाचा किती कढविला ।
ढेप गुळाची शुभ्रशर्करा । गुण गोडीचा गमे साजरा ।।
जिवाजिवाची आत्मोन्नति ही । आत्मशांतिची तिथेच ग्वाही ।।
म्हणुनि झुंजती वीर आणि नर । देहधारि ते प्रति परमेश्वर ।। 15

चरित्र त्याचे तुम्ही ऐकिले । पुण्य तयाचे मला लाभले ।।
पुण्यात्म्याचे चरित्र गाता । सवे पुण्यधन येइल हाता ।।
आपण त्यांच्या समान व्हावे । मनी भावना स्फुरे स्वभावे ।।
देति थोरपण दुजा थोर जन । कुणी थोर ना परमात्म्याविण ।।
तिथेच शांति तिथे उन्नती । तिथे परमसुख आत्म प्रचीती ।।
सत्य सनात शाश्वत आत्मा ।। जीव व्हायचा जगि परमात्मा ।। 16

ॐ शांतिः शांतिः शांतिः ।।।

त्यांच्या त्या मांगल्यपूर्ण जीवनांत सुखन्दुःखांची तमा नसते.

पापपुण्याच्या पायऱ्या नसतात. देहादि धर्म व त्यांचे
विचार-विकारही तेथे शिवत नाहीत. अशा परमश्रेष्ठ महात्म्यांचे

दर्शनाने आत्म्याची ओळख पटते. त्यामुळे संसाराचे बंधन तुटते. आणि
बंधन तुटले की आत्मा स्वयमेव जीवन-मुक्त होतो.

जीव आणि विश्व यांच्या संयोगात असतांनाही परमात्म्याचे
स्मरण घडणे, हा खरा साक्षात्कार आहे. विश्व परमात्म्याची एक
भली थोरली प्रयोगशाळा आहे. त्या प्रयोगशाळेतच आत्म्याच्या विविध
गुणांचे निरीक्षण, परीक्षण करायचे. विविध प्रयोगांनी जडाचे जडत्व
पाहायचे, जीवाचे अविनाशी, शाश्वत गुण तपासायचे. आणि हे सारे
करतांना आत्मरतीत स्थिर राहायचे .

जे जीवन जडात गुंतले आहे. ते अळवावरच्या पाण्याप्रमाणे
अस्थिर, चंचळ, व विनाशी आहे. मरण चुकत नाही, किंवा जन्म-
मरणाचा फेराही चुकत नाही. अशा समयी सत्यमय, कल्याणमय व
जीवनच उपयोगी पडते. त्या तिन्हीचा जेथे संगम नाही. तेथे सम्यक्
दर्शन, ज्ञान व चारित्र्यही नाही. आणि मग तेथे शांती कोटून येणार.
सौख्याची बरसात कोटून येणार. प्रकाशाच्या दिशेने वाटाचाल कशी
होणार.

आत्म्याची स्पष्ट, स्वच्छ जाणीव झाल्याशिवाय जितेंद्रियाचे सुख,
त्याची शांती, त्याचे अनंतवीर्यत्व कसे समजून येणार. अक्षयसुखाचा
स्वामी तो कसा होणार.

जोपर्यंत हे घडत नाही तोपर्यंत ही जगरहाटी अशीच चालत
आली व चालत राहणार.

ऊस, उसाचा रस, त्यापासून गुळ, साखर या सान्यांत एक
अविनाशी माधुर्य आहे. अवस्था वेगवेगळ्या तरी शाश्वत माधुर्य
सान्यात हे नैसर्गिक तत्वच आत्म्यालाही लागू आहे. सान्या जीवात्म्यात
चैतन्याचा अक्षय प्रवाह प्रविष्ट आहे, त्या चैतन्यातील ज्ञान-दर्शन-सुख-
वीर्य इत्यादि गुणही सान्या जीवात्म्यात नित्य विद्यमान आहेत. म्हणूनच
तर मानव वारंवार त्या मुक्तीच्या कल्पनेशी झुंजतो. आत्मकल्याणास्तव
अनेक कष्ट सोसतो. आणि अंती त्या जीवनातच परमेश्वर बनून जातो.
अशारीतीने थोरांची चरित्रे चरित्रे मी काव्यातून सादर केली आहेत.

आपण ऐकली, वाचली तर आपणही पुण्यवान, आणि मी सांगितली
म्हणुन थोडेसे पुण्यक्षण माझ्याही वाट्याला आलेत. पुण्यशील व
भाग्यवंत पुरुषांची चरित्रे नेहमीच प्रेरक व पूरक असतात. त्यांच्या
जीवनातून प्रेरणा घेऊन त्यांच्या प्रमाणे आपणही आपल्या आत्म्याचा
विकास करुन ध्यावा, मुक्तीची साधना करावी, अशी भावना झाली
तर ते जीव पुण्यवान होत. दुसऱ्याला थोरपण देणारेच खरे थोर होत,
हा नियम आहे. आणि अंतरी वसत असलेला परमात्माच हे थोरपण
आत्म्याला मिळवून देतो. अन्य कुणी असतात ते केवळ निमित्त.

अशा परमात्म्याच्या साधनेतच सुख, शांती व उन्नती असते.

म्हणुन एक चिर सत्य हेच कि.

।सत्य सनातन शाश्वत आत्मा ।

जीव व्हायचा जगी परमात्मा ।।

हाच विचार मनांत ठेऊन ही कथा मी पूर्ण करीत आहे,

खंड 14 वा

शांतिमंत्र मुखी म्हणे महात्मा । चंद्र तेथला मुनी राजेश्वर । जणु सत्य शिव सुंदरता ती । मुनिराजाची विवेक वाणी । उचंबळूनि ये भक्त भावना ।	दे आशिर्वच फुले पौर्णिमा ॥ दिव्य विभूती प्रसन्न सुंदर ॥ ज्ञान मंडपी विहरत होती ॥ भाव भक्तीने श्रवन करोनि ॥ धर्म तिथे जय होत गर्जना ॥	1
धर्म तिथे जय गर्जत जनता । मनामनातील भेद नासतो । कर्मयोग गुणि आत्म जागृती ।	चित्त शुद्ध करि एकात्मकता ॥ आणि प्रगटतो आत्म भाव तो ॥ धर्म तिथे जय समाजनीति ॥	2
धर्म तिथे जय जय कोणाचा । जीव जाणता धर्म जाणतो । धर्म कर्म रत जीवन क्रंति ।	धर्म कर्म रत जिवा जिवाचा ॥ जीव जाणता कर्म जाणतो ॥ तिथे शांतता आत्म प्रचिती ॥	3
सदानंद मति गुणआत्म्याचा । जिवा जिवातील दुरित तिमिर ते ।	मुनि राजेश्वर प्रतिनिधि त्याचा ॥ दूर सारितो प्रसन्न चित्ते ॥	4
प्रसन्न आत्मा प्रसन्न वाणी । क्षणि निवारुनि पापतापभय ।	उपदेशामृत जना पाजुनि ॥ बनवि जनाला स्वतंत्र निर्भय ॥	5
स्वतंत्र निर्भय पुण्य प्रकृति । चदानंद मति शुद्ध भावना ।	स्वतंत्र निर्भय चिदानंद मति ॥ राष्ट्रधर्म तो स्वतंत्र बाणा ॥	6
जीव जिनेश्वर मुनींद्र वाणी । शुद्ध स्वच्छ करि समाज जीवन । आत्म शक्तिचे राज्य जगावर ।	धर्म निरूपण गुण संजीवनी ॥ आत्म शक्ति दे तिथेच दर्शन ॥ जगांतल्या या जना मनावर ॥	

ॐ शांतिः शांतिः शांतिः ।

ॐ शांति, शांति, शांति ।

असा मंत्र मुनीनी म्हटला. जणु त्या शद्धांनी शत सहस्त्र चांदण्या हंसल्या. पौर्णिमेचे चांदणे जणु भूरवर पसरले. थोर थोर ऋषीमुनी हे त्या प्रवचन मंडपात, ज्ञान-मंडपात प्रत्यक्ष सत्यं, शिवं, सुरम् ही तीन जीवन तत्वेच मुखरित झाली होती. मुनीश्वरांची ती विवेकवाणी आपल्या भक्ती संपुटी धारण करुन अनेकांची मने उचंबळून आली. आणी साऱ्यांनी एका आवाजात-

धर्म तिथे जय होत गर्जना !

अशा घोषणा दिल्या.

त्या घोषणांनी साऱ्यांची मने शुद्ध झाली. एकात्म-भाव साऱ्यांच्या हृदयात निर्माण झाला. मनोमनी दडून बसलेला भेद-भाव, पक्षपात, अहंता दूर झाली. आत्मभाव प्रगटला. कर्म-योग प्रगटला. व आत्म-जागृतीची आभा प्रत्येकाच्या चेहऱ्यावर चमकू लागली.

ज्याची धर्मावर श्रद्धा, ज्याचा सदाचारावर विश्वास अशा मानवात धर्माचा उदय होतो. जाणता जीवच धर्म जाणतो. धर्म पाळतो, धर्म आचरतो. त्यातून सामजिक क्रांती आणि आनंद या आत्म्याच्याच अवस्था आहेत. आपल्याच आत्म्याच्या आनंदात निमग्न असलेले मुनी हे त्या उत्क्रांत जीवनाचे प्रतिनिधी आहेत. त्यांच्यामुळे तिमिराचा क्षय होतो. मानस पवित्र आणि प्रसन्न बनते.

प्रसन्नता हा आत्म्याचा अविनाशी गुण आहे. त्या चैतन्याची ती आभा आहे. प्रसन्न हाणजे आपल्या पदावर आसीन झालेला, आता कांहीच करायचे नाही, सारे कार्य पूर्ण झाले आहे, असा भाव असतो प्रसन्नतेत. मुनीश्वरांची ती वाणी देखील अशीच प्रसन्न. त्या

वाणीद्वारे उपदेशामृत पाजून, मनातील दुर्वासना, क्षोभ, पापे दूर करून त्यांनी श्रोत्यांना पावन केले, निर्मल केले. निर्भय केले.

स्वतंत्र, निर्भय, पुण्यवान आत्मरत अशा मुनींनी एका अर्थाने राष्ट्रधर्मच सांगितला. स्वातंत्र्य हा जसा राष्ट्राचा कणा, तसेच स्वातंत्र्य हा समाजाचा व व्यक्तीचाही कणा आहे. त्याशिवाय उन्नती होत नाही. प्रगती होत नाही. विकास घडून येत नाही.

कारण प्रत्येक जीवात्मा हा उद्याचा जिनेश्वर आहे. उद्याचा परमात्मा आहे. हे धर्मनिरुपण म्हणजे श्रोत्यांना पाजलेली शाश्वत संजीवनी आहे. त्या स्वातंत्र्याच्या घोषणेतच समाज जीवन, राष्ट्र-जीवन स्वच्छ करण्याची ताकद आहे. आत्म्याची जाण, ही आत्म्याची एक शक्ती आहे. त्या शक्तीनेच आजवर जगावर राज्य केले आहे. सम्राटांची नांवे पुसली जातात. विसरली जातात. पण आत्मोद्धारक संत-सज्जनांची नांवे अमर होतात. कारण युगानुयुगे जन-माणसावर संस्कार करण्याचे त्यांचे सामर्थ्य दिक्कालातीत असते.

धन्य आहेत असे तीर्थकरादिक महान विभूती व त्यांची ही पावन करणारी श्री आदिगीता.

ॐ शांतिः शांतिः शांतिः !